

İLYAS YAHUT HAKİKAT-İ GINA*

L. N. Tolstoy

- Rusya ülkesinde kâin [bulunan] Ufa kasabası civarlarında Başkurt kabilesinden İlyas namında bir Müslüman temekkün edip [yerleşip] pederinin vefatında kendisi fakirü'l-hâl kalmış ve o senenin hitamında [sonunda] merkum [anılan] İlyas teehhül edip hin-i teehhülünde [evlendiğinde] serveti ise topu yedi kısrak ile iki inekten ve yirmi baş koyundan ibaret bulunmuş idi. Fakat İlyas müdir ve müdebbir [idareli ve tedbirli] bir kişi olmak hasebiyle tedricen malını tezyit etmeye [çoğaltmaya] başladı. Şöyle ki: Zevcesiyle beraber olduğu hâlde sabahtan akşama kadar işle meşgul olarak sabahları herkesten evvel kalkıp herkesten sonra uykuya yatan İlyas senebesene [yıldan yıla] zenginlenir idi. Nihayet bu vecihle çalışma çabalaya otuz sene metaip ve mezahimden [yorgunluk ve zahmetten] sonra karı koca bir hayli servete nail oldular.

Hasılı bu müddet zarfında İlyas yüz elli baş kara sığır hayvanına malik [sahip] de olduktan başka iki yüz re's [baş] at ve bin iki yüz tane de koyun sahibi oldu. Hayvanlarının muhafazası için birçok çoban tayin ettiği gibi bunları sağıp peynir tereyağı ve kıymız vesaire yapmak için de mahsus hizmetçi karılar tayin emiştii. İlyas'ın her şeyi vâfir [çok] derecede mevcut olmakla komşuları dahi kendisinden hoşnut olmakla beraber hakkında bazı latifeler ederler, derler idi ki: "İlyas'ın malı mülkü o kadar çoktur ki herife artık ölüm yoktur".

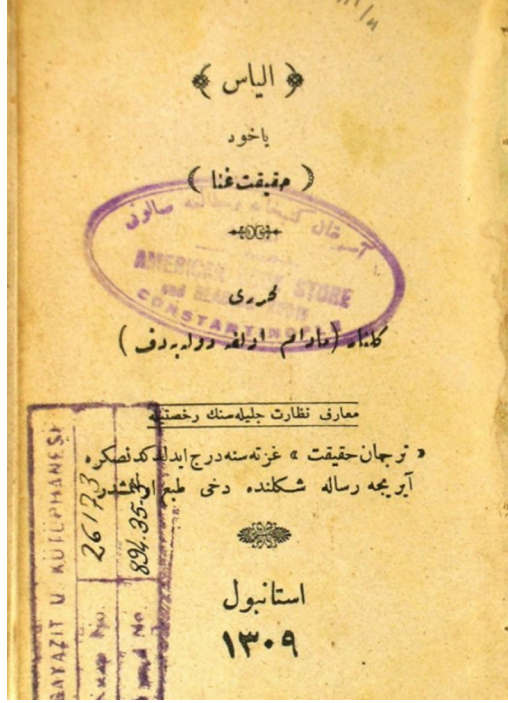
İlyas'ın hanesine her sınıftan yani zenginden fakirden adamlar mütemadiyen misafir gelip yemek içmek ve muhabbet etmek suretiyle imrar-ı vakit ettikleri [vakit geçirdikleri] gibi bir gün uzaktan birkaç misafir daha gelerek İlyas cümlesini hüsnükabul edip haklarında riayet-i lazime ile izzetüikramda [itibar ile ağırlamada] kusur etmedi.

* Çeviren Gülnar (Madam Olga dö Lebedef), yayımlayan Ahmet Midhat (İstanbul 1309), bugünkü harflere aktaran Serdar Karaca.

Hepsine gûnâ gûnâ mekûlat [türlü yiyecek] ve meşrubatla riayet eyledikten maada [başka] giderler iken dahi cümlesini tatlı diller ile mutayyeben teşyi etti [güzелce uğurladı]. Hasılıkelam her kim İlyas'ın hanesine geldiyse mahzun kalmayıp İlyas cümlesine iltifat eder ve evvela kıymız ve çay verir ve muahharen [sonradan] koyun kesip lahminden [etinden] mamul türlü yemekler ile ikram edip misafirlerini memnun eyler idi. Hele İlyas hanesine suret-i mahsusada [özel] misafir davet ettiği vakit birkaç koyunun veyahut bir tayın kesilmesini emir ile ikramını da bu nispette tevsî eyler idi [genişletirdi].

İlyas'ın üç evladı olup ikisi erkek diğeri kız idi ki bunlar teehhül çağına vardıkları zaman oğullarını evlendirip kızını dahi kocaya vermişti. Çocuklar İlyas'ın züğürtlüğü vaktinde babalarıyla birlikte işleyip kimi çoban ve kimi rençberlik ile meşgul olmuşlar idiyse de sonraları babalarının zenginlik peyda etmesi üzerine baştan çıkıp sefahate meyletmişler idi. Hatta küçük oğlu ayş u işrete müptela bir sefiş [zevk ve eğlenceye düşkün] kesilmiş ve büyüğüne gelince bir muharebe esnasında vurulup vefat etmiş idi. Küçük oğlanın karısı mütekebbire [kibirli] kadın çıkıp kocası ise serkeşliği ve sarhoşluğu hasebiyle babasına itaat etmez olduğundan İlyas oğlundan ayrılmaya mecbur oldu. Hin-i mufarakatinde [ayrıldığında] bir hayli hayvanat vermiş olduğundan bu hâl evvelbeevvel [önce] İlyas'ın malının azalmasına sebebiyet vermiştir. Ondan sonra bir aralık İlyas'ın koyunları bir hastalığa düşüp olup [tutulup] kısm-ı azamı [büyük kısmı] telef oldu. Bir sene dahi bir felaket-i semaviye [iklim felaketi] zuhur etmekle ot vesaire nebatat bitmediğinden kışın hayvanatı açlıktan telef olduktan maada arazinin dahi kısm-ı âlâsını Kırgızlar zapt etmekle tabii İlyas'ın malı mülkü evvelki derecesinden birçok eksildi. Artık bundan sonra adamcağızın serveti günden güne inhitata [gerilemeye] yüz tuttu.

Yetmiş yaşında olduğu hâlde İlyas hanesi eşyasını da azar azar satmaya mecbur olup en evvel kürklerini halılarını çadırlarını sattığı gibi en sonra bakiye-yi hayvanatını da satmaya mecbur oldu. Elhasıl biraz daha zaman mürurundan

*İlyas yahut Hakikat-i Gina
Muharriri Gülnar (Madam Olga dö Lebedef)
Tercüman-ı Hakikat gazetesinde derç edildikten sonra
ayrıca risale şeklinde dahi tabedilmiştir, İstanbul 1309
[Resim şu makaleden: Olcay, T. (2017). Olga Lebedeva
(Madame Gülnar): A Russian Orientalist and Translator
Enchants the Ottomans. Slovo, 29(2), 40-71]*

sonra İlyas'ın hiçbir şeyi kalmadı. İkbali hengâmında [işler iyi giderken] böyle bir idbar [talihsizlik] ihtimalini mülâhaza etmedi [düşünmedi] ki vaktiyle ihtiyat etmiş olsun da elinde bir şey kalsın.

Hatta mukaddema [bundan önce] kendisinden ayrılan oğlunun bir kız çocuğu olarak merhum familyasıyla beraber bir bait [uzak] memlekete gidip iskân etmiş bulunduğundan anasına babasına hayrı kalmamış yani biçare İlyas'la karısına şu ihtiyarlık ve düşkünlük zamanında yardım edecek hiçbir kimse bulunmamış idi, işte şu hâl-i zaruretlerinde bunların Muhammed Şah namında bir komşuları olup biçarelerin hâllerine merhameten muavenet eder idi. Muhammed Şah ise ne zengin ne de fakir bir adam olup kendi tedbir-i muktezâsınca [gereğince] iyi bir idare ile yaşayarak bazı kere İlyas'ın eski mihman-nüvazlığı [misafirperverliği] hatırına geldikçe adamcağıza acır idi. Nihayet bir gün İlyas'a hitaben dedi ki:

– Ey İlyas! Seni eski servetten mahrum gördükçe yüreğim parça parça oluyor. Zevcenle beraber gel bizde otur yazın kudretin yettiği kadar bostanda işle ve kışın dahi hayvanlara bak! Zevcen Şam Şemagi ise kısrakları sağsın kımız yap-sın. Bu hizmetinize mukabil ben ikinizi de giydirip beslerim. Size her ne lazım olursa veririm.

İlyas bu teklifi kabul ederek Muhammed Şah'ın lütfuna teşekkür edip hizmet etmek için zevcesiyle beraber hanesine gittiler. İptida gösterilen hizmet kendilerine pek güç göründüyse de sonraları yavaş yavaş hizmetkârlığa alıştılar ve kuvvetlerine göre işlemeye başladılar. Muhammed Şah bunların vaktiyle ehl-i servet ve mücerrip [tecrübeli] adamlar olduklarını ve hayvanata dair her nizam ve intizamı bildiklerini zaten görmüş olmasıyla bunları kendi yanına alması tabii faydadan hali [yararsız] olmadıktan başka hakikat bu karı koca fevkalade şayan-ı teessüf bir hâlde buldukları için şu suret onları da terfih eylemiş idi [rahatlatmıştı]. Bir gün Muhammed Şah'ın hanesine uzaktan misafirler gelip bunlar meyanında [arasında] bir de molla var idi. Muhammed Şah ise bermutat [her zamanki gibi] misafirine ikram etmek maksadıyla bir koyun tutup kestirilmesini İlyas'a emretti. Verilen emir mucibince [gereğince] İlyas koyunu kesip yüzerek etini pişirip misafirlerine takdimle misafirler yemek yedikten sonra çay ve kımız gibi meşrubat içmek ve mükâleme etmekle [sohbetle] meşgul oldular. Kaba halılar üzerine oturup yumuşak yastıklara dayandıkları hâlde konuşmaya başladılar. Bunların sohbetleri esnasında İlyas da taşradaki işlerini bitirip içeriye gelmek üzere dışarıdan kapı önünden geçerken Muhammed Şah misafirlerine hitaben:

Şu kapı önündeki adamı gördünüz mü? dedi.

Bu misafirlerden birisi dedi ki: Evet gördüm. Bu adamda fevkalade olarak ne vardır?

Muhammed Şah ona cevaben dedi ki: Evet şimdiki hâlde onda fevkalade olarak hiçbir şey yok ise de bu zat vaktiyle aramızda en zengin bir adam idi. Adına İlyas derler. Belki siz de ismini işitmişsinizdir.

İlyas'ın vaktiyle şöhret-i sahavetinden [cömertliğinden] dolayı gerek bu misafir ve gerek öteki refikleri derhâl ismini tanıdılar yine o evvelki misafir dedi ki:

Evet! Nasıl işitmeyeyim. Şüphe yok ismini çok işitmişim. Sahavetinin şöhreti uzak yerlere kadar şayi olmuş [yayılmış] kendisi cömertlik ile şöhret bulmuştur.

Hane sahibi Muhammed Şah dedi ki: İşte onun elinde şimdi bir mal kalmadı. Kendisi benim yanımda hizmetçi makamında bulunuyor. İhtiyar zevcesi dahi kısrakları sağıyor.

Misafir taaccüp ederek [şaşıarak] başını sallayıp dedi ki: Evet efendim! Felek insanların talihlerini çark gibi çevirir. Bu çevirmek hasebiyle gâh bazılarını yukarıya kaldırır gâh diğer bazılarını aşağıya indirir. Biçare ihtiyarın evvelki bolluğa karşı şimdiki mahrumiyetinden dolayı mahzun ve mükedder olduğunu zannedirim.

Hane sahibi dedi ki: Kendisini hane içinde herkes tanımaz. Benimle kardeşçesine geçinir. Vazifelerini iyi ifa eder.

Misafir – Müsaadeniz olursa onunla biraz söyleşmek isterim. Ondan kendi sergüzeştine dair bazı şeyler soracağım. Müsaade buyurur musunuz?

Muhammed Şah – Buyurunuz efendim.

Hane sahibi müsaade eylediğinden misafir Başkurt lisaniyla İlyas'ı çağırdı. İlyas geldikte:

– Ey baba! Gel buraya kıımız içelim ve biraz da konuşalım. Zevcenin dahi çağır! dedi.

İlyas zevcesi Şam Şemagi de çağırıp meclise ikisi beraber dâhil oldular. Misafirlere selam verdikten sonra İlyas oturdu. Evvela ellerini kaldırıp misafirler için Cenabıhakk'a dualar eyledikten sonra zevcesi dahi Muhammed Şah'ın haremisiyle perdenin arkasında oturdu.

Duadan sonra İlyas'a bir fincan kıımız takdim ettiler. Adamcağız makam-ı şük-randa bütün meclisi selamlayarak kıımızdan biraz içtikten sonra fincanı yanına koydu.

Bunun üzerine yine misafirlerin birisi dedi ki:

– Ey baba! Bizi gördüğün hâlde evvelki zengin hâlini hatırlayıp nice teessür ile mahzun oluyorsun zannedirim.

İlyas tebessümle bunlara dedi ki:

Servetimi zayı etmekle beraber yine düçar-ı idbar [bahtsızlığa uğramış] olmadığımı dair size bir şey söylesem bana inanmayacağınız aşikârdır. Şimdiki hâlimize dair ahbar-ı sahihe [doğrusunu] almak isterseniz keyfiyeti [meseleyi] zevcemden sorunuz. Servetimizin ziyâ [kayı] benden ziyade onu müteessir etmesi lazım geleceğinden bu keyfiyete dair size hakikati o söyler.

Misafirlerin birisi perdeye doğru bakarak dedi ki:

– Geçen devletinize şimdiki zaruret-i hâlinize dair ne diyorsun ey kadın? Mütalaanı [görüşünü] bana söyler misin?

Şam Şemagi perdenin arkasında bulunduğu hâlde dedi ki: Ben yalnız bunu diyebilirim ki işte elli yıldır ki kocamla beraber yaşıyorum ve bu tul-i ömrümüz zarfında [ömrümüz boyunca] devlet ve rahatı her ne kadar aradıksa da hayfa ki [ne yazık ki] bugüne kadar biz onu bulamadık. Şimdi ise her şeyden yani malımızdan mülkümüzden mahrum kaldıktan sonra işte iki senedir ki amele makamında yaşadığımız hâlde hakikaten burada devletimizi ve rahatımızı bulduk desem hilaf [yalan] söylememiş olurum. Bundan büyük devlet ve nimet bizim için olamaz.

Hatunun bu cevapları misafirleri ve hane sahibini hayrette bırakıp kendisini görmek ve misafirlere de göstermek efkârı ile hane sahibi perdeye doğru gitti. Ve perdeyi açtıktan hatun elleri göğsünde bağlı oldukları hâlde ayağa kakıp tebessümle kocasının yüzüne baktı. Hatta evvelce söylemiş olduğu sözler ile kanaat edemeyerek misafirlere hitaben dedi ki:

Ağalar! Ben latife aytmam doğrusunu size söyledim. Yine sizi temin ederim ki elli senelik ömrümüz zarfında hatta zenginliğimiz hengâmında [zamanında] bile şimdiki rahat ve mesudiyetten mahrum idik. Şimdi ise malımızı mülkümüzü kaybettikten sonra felek bizi ellere hizmetkârlık etmeye mecbur eylemiş ise de bugünkü hâlimize teşekkür edip kendimizi bin derece bahtiyar buluyoruz. Ömrümüz oldukça bu hâlimizin devamını Cenabıhak'tan dileriz.

Misafirin birisi hatundan:

– Şimdiki bahtiyarlığınız neye münhasırdır, diye sual etmesi üzerine kadıncağz dedi ki:

– Söylediğim bahtiyarlığımız işte şundan ibarettir: Zengin olduğumuz zaman bizim bir saat rahatımız yok idi ki kocamla bol bol söyleşip gönlümüzü eğlen-direlim. Fakat efkârımızı mübadele etmek gibi tatlı şeylerden mahrum kaldıktan başka namaz ve niyazımızı dahi icradan geri kalmaya mecbur olduğumuz hâlde diğer taraftan misafirler gelecekler diyerek istikbal etmek [karşılıklı] ve ikram ve izzetlerinde kusur etmemek efkârından gayrı bir şey tefekkür etmeye vaktimiz yok idi. Misafirlerin gittiklerinde de malımızı muhafaza etmek maksadıyla hizmetkârlarımıza nezaret ve diğer taraftan hanemizin tertibatına dikkat ile meşgul olmaklığımız bizim için mübrem ve mezahim [zaruri ve sıkıntılı] bir hâl olmakla tabii ibadette kusur ettiğimizden sarf-ı nazarla [başka] büyük günahlar kazanmaklığımız için birçok sebepler var idi. İşte böyle her biri bir suretle işgal-i fikir eden kasavetlerden maada hayvanatımızı kurtlara ve hırsızlara kaptırmamak havfıyla gece ve gündüz tefekkürden hali olduğumuz gibi ekser ya gece vaktinde doğuran koyun ve sığır yavrularını boğmasınlar diye gailemizi tezyit edip [sıkıntılı işleri çoğaltıp] gece esnasında çoban ve hayvanatımızı tahkik etmek için birkaç defa yataktan kalkmak ve hayvanların buldukları mahallere gitmek icap eylerdi.

Ve hayvanların kış zahiresini tedarik derdi de bizi hususi olarak bihuzur eder

idi. Hanemizin bazı umur-ı idaresi [idare işleri] için kocamla mübahase ederek [konuşarak] aramızda eskeriya ihtilafat vuku bulmakla bu sebepten dolayı kavga etmek raddelerine gelmekliğimiz ve bu yüzden dahi bir hayli günah kazanmaklığımız zaruri idi.

Şam Şemagi bu suretle tavsif-i ahvalinden [vaziyetlerini anlattıktan] sonra misafirin birisi kendisine cevaben sordu ki: Ya şimdiki hâliniz nicedir?

Bu suale cevaben hatun dedi ki:

Bu dakikadaki hâlimize gelince: İhtiyarım ile beraber sabahleyin kalktığımızda namaz ve niyazımızı ifa ettikten sonra kavga edecek hiç vasıtamız kalmadığından tabii imtizaç edip [uyuşarak] ömrümüzü dahi ülfet ve muhabbetle geçiriyoruz şimdiki hâlde asla hiçbir gailemiz olmayıp ancak efkârımız ve arzumuz velinimetimiz olan hane sahibine ne gûne [tür] bir iyi hizmet edebiliriz diye düşünmekten ibarettir. Hakikaten kuvvetimize göre vazifemizin icrasına ezcan u dil [canıgönülden] dikkat ve ihtimam ediyor isek de efendimizin bize ettiği iyiliğe mukabil ihtiyarlığımız hasebiyle bihakkın [hakkıyla] hizmet etmekte kusurumuz vardır. Hemen efendimizin sıhhat-ı vücudu için Cenabı-hakk'a dualar edip muhafaza-yı menfaatleri için her daim gayret ve teemmül ediyoruz [düşünüp taşıyoruz]. İşte bu hissişükran ile akşamları hanemize geldiğimizde her zaman hazır yemek ve kıymız bulup hava soğuk olduğu vakitte mangalımız ve kürkümüz mevcut olduğundan ihtiyar ile söyleşmek, dua etmek ve gönlümüzü teselli etmek gibi şeyler için miktar-ı kâfi vaktimiz oluyor. Hasılıkelam elli sene zarfında çektiğimiz mihnete mukabil şimdi devlet ve rahatı bulduk.

Kadıncağızın bu cevapları üzerine misafirler birbirlerinin yüzlerine bakarak kemal-ı hayretle [şaşıarak] gülüştüler. İlyas ise bir ah çekerek misafirlere dedi ki:

– Dostlarım! Gülmeyiniz bu iş şakaya gelmez. İnsanların tecellisi böyledir. Malımızı mülkümüzü kaybettikten sonra şu felaket bir aralık sahihen [gerçekten] nefsimize ağır geldiyse de ne çare kaderimiz böyle imiş diye ihtiyar olan zevcemle bir hayli müddet ağlayıp sızladık ve aklımıza hiffet getirecek [akli dengecini yitirecek] dereceye geldik ise de sonra aklımızı başımıza alıp hikmet ve necatı bulduk. Şimdi sizi eğlendirmek efkârı ile böyle söylüyorum zannetmeyiniz. Bunu söylemekten maksadım mahzan [sadece] size bizi ibret göstermek içindir buna göre ahlafımız [gelecek nesiller] hareket ederek müstefit olsunlar [yararlınsınlar].

İlyas bu suretle hatm-i kelam eyledikte [sözünü tamamlayınca] mecliste bulunan bir molla İlyas'ın lakırdılarını tasvip edip dedi ki:

– Söylediğin kelimelerin cümlesi haklı ve gerçek olduklarını Kur'an-ı azimuş-şan bile tasdik eder.

Badema [bundan sonra] misafirler bir daha gülmedikten başka cümlesi sükût ederek İlyas'ın söylediği kelimeleri mizana çekip teemmül etmekle [etrafıca düşünmekle] meşgul kaldılar.